

FILLÉRTÁR

mindennemű közhasznú ismeretek terjesztésére.

11.]

Kijön minden szombaton.

[Május 10-kén 1834.]

Selyemtenyésztés.

A' selyemtenyésztés oly biztos és bő forrása a' nemzeti gazdagságnak, hazánk' éghajlatát 's több környülményeit tekintve pedig oly szép reményeket nyújt a' honi iparnak, hogy levelünk' célja ellen vétenénk, ha e' nevezetes és érdekes tárgyról bővebben nem értekeznénk. A' jelen leírás, mellyet majd többek követnek, három tárgyat foglaland főképen magában: a' selyem' rövid történetét, a' bogárral való bánásmódot, végre némely művészeti 's statistikai tekinteteket és adatokat, hazánkra is alkalmaztatva.

A' selyem mintegy 323. Kristus' születése előtt Persiából hozatott Görögországba; 274. K. u. Indiából Romába. Tiberius alatt eltiltá a' senatus férjülaknak selyemruhák' hordását, mint characteröket alacsonyító puhaságot, melly csak asszonyokra illik. — 555. két missionarius Kelet-Indiából néhány selyembogarat Konstantinápolyba hozott. Itt annyira elszaporodott, hogy rövid idő mulva Konstantinápolyban, Thebában és Korynthban selyemgyárak alapítottak. — 1130. a' siciliai király, Roger, selyemgyártókat hozott országába, kik a' népet selyemtenyésztésre, fonásra 's szövésre tanították. Siciliából Olasz-, onnan Spanyolországba hozatott, déli Franciaországba pedig csak kevés I. Ferencz' ideje előtt. — IV. Henrik nagyon iparkodott, Süilly ministere' tanácsa ellenére is, selyemgyárakat emelni országában, 's állandó törekedései által azokat elég tökélyre is hozta. — 1286. Angliában legelsőben jelen meg néhány dáma selyem köpenyegben a' kenilworthi várban tartott táncmulatságnál. — 1360 a' selyemszövést Angliába behozatott, 1719. pedig Derbyben egy gyár állítatott fel, melly minden tudós útasok' bámulását felgerjeszté. De a' selyem még sokáig ritka 's drága maradt. II. Henrik francia király vala első, ki selyem harisnyát viselt. Az an-

gol királyné, Erzsébet, egy párt kapott ajándékol egy kalmártól.

Hozzánk a' selymet III. Károly királyunk (VI. császár) hozta a' Banátba; idő' folytával pedig Mária Theresia és II. József császár' gyámlolása által, kik nagy költséggel számtalan szederfákat ültetettek, alsó Tóthországban és Magyarországon oly szerencsés foganattal tenyésztetett, hogy már 1774. nevezetes mennyiségű nyers selyem lón gubókban (coconokban) a' jövedelem. — De a' szünetlen háboruk gyengítvén a' pénztár' erejét, papiros pénzben meghatározott ár pedig a' tenyésztőnek kevés hasznot adván, ezen iparágban virágzása hervadni kezdett. A' béke' helyreállítása után már most, leginkább Ő es k. hercegsége országunk' szeretve tisztelt Nádorának elnöksége alatt, a' selyemtenyésztés napról napra előre hat.

Mielőtt eze közgazdasági ágban hasznairól bővebben értekeznénk, szükségesnek ítéljük, a' bogárral való bánásmódról némely rövid ismereteket előre bocsátani.

1. *Ábra.* A' tojás, milyet a' nöcske gyakran 2—300-at tojik, egyszer'smind valami barna nedvet eresztvén magától. Eleinte világos-sárga a' tojás, nem sokára megbarnul, utóbb pedig megsürkül. Alakjára nézve gömbölyű 's lapos, közepén egy kis gödröcske van. A' tenyésző tojás kékes-szürke színt kap, a' záput pedig setét-sárgává lesz. Minden tojás oda ragad, hová a' lepke rakogatta, 's egész télen által minden kár nélkül tartható. A' következő esztendő' májusában kibujnak a' férgecskék, mint a' 2. ábra mutatja; a' később kelő tojások rendszeren semmit sem érnek, mert a' megkívántató táplálattal, tudnillik gyenge eperfalévével nem tartathatnak a' bogárkák, de a' korábbi kikelés is ártalmas, midőn még a' fák semmi levelet nem hajtottak; azért nem tanácsos a' tojást melegen tartani.

Kibujván a' bogárkák, egészen fejérek és átallászóok, azután a' 3. ábrájú állapotban megbarnulnak és feketés fejet kapnak, de ez apródonként megváltozik, mivel a' hernyó nevedevén, leveti bőrét. Ez négy különböző izben történik mind addig, míg a' hernyó valóban hernyó marad. A' vetkezés előtt elgyengül és meghegteszik semmit sem eszik, sőt némelyik meg is döglök.

Tíz vagy tizenegyedik napos korukban legelsőben vetkeznek, 's ezután a' 4. ábra' alakját veszik fel. Ugyanannyi nap mulva történik a' második verdés, 's oly nagyokká lesznek, mint az 5. 6. ábra mutatja. A' fej már ekkor barna inkább mint fekete, a' test' első része néhány magas ránczot kap, 's előbb barna hátulja a' testnek most már fejéres, alján sok barna czifrázattal szépült, a' fark' hegye pedig sárgás. Miután ezen verdésre még néhány napig pihent a' hernyó, mohón kezd enni, 's annál könnyebb a' vele bánás. Kevéssel a' harmadik verdés előtt olyanná lesz némelyik, mint a' 7. ábrán szemléltető, mások mint a' 8. ábra, 's nagyobb részint már mind fejér. Mindenik verdés előtt gyengéd és csak egy szálból álló fonalat csinál a' selyembogár maga alatt, mellynél fogva erősen tartózkodik, és egy vagy két nap részint felkuncsorított 's maga alá vont testel, részint pedig egészen is kinyúlva heverész. Midőn így megvetemité magát, nem kell helyéből elvenni, mivel azáltal megöletnék. Megesvén a' harmadik vetkezés, oly nagygyá lesz a' bogár, mint a' 9. és 10. ábra mutatja. A' negyedik vetkezésre olyan, mint a' 11. ábra látatja; a' 12. ábra egészen megnőtt selyembogarat mutat.

Ekkoráig a' bogarat nagy gondal kell táplálgatni, neki száraz eledelt adogatni 's léghúzámtól és hirtelen hőmértéklet' változásától őrizni szükséges, ugy szinte nagy hőségtől és hidegségtől is. Ha ebben hibázik az ember nevelésénél, vízkórságot kap és elvész. Arra is kell figyelni, hogy madár, patkány, eger, gyík, de kivált a' pók meg ne lepje, mellyek megszokták öldösní. Épen oly veszedelmesek a' selyembogárnak a' darázs és szunyog is, mivel reá tojnak. Piszkos kézzel sem szabad hozzá nyulni, sem trágyaverem' közelébe vinni, mivel annak szaga ártalmas neki, vala-

mint a' zörgés vagy setét szoba is kártékony behatással van egészségére.

Szerencsésen elérvén a' hernyó végső korát, elérkezik az átváltozás' ideje, 's ekkor elkezd szájával szálakat fonni. Először terjedt és átlátszó hálót sző, mellyet valamelly ágra vagy szegletbe akaszt, és melly zsenge (flore) selyem' készítésére használtatik; de azután sűrű, tojásforma házacskát fon, melly egyetlen egy gyenge 's lefejtető fonalból áll, az igazi selymet szalgáltatja és egy pergamenthoz hasonló bőrbül áll. Elvégezvén fonását a' hernyó, mint a' 13. ábra szemlélteti, azonnal bábbá válik, mint a' 14. ábra. Három héttel a' fonás' kezdete után előbujik a' lepke. Ha ez megnőtt, kétfelé repeszti tokját, és teljes szabadság végett nyitva hagyja fonékját; ha ezt megengedi az ember neki, nem lehet a' selymet legombolyítani; azért szükséges a' pillangót korán megölni ha a' gubó- (cocoon) selyemkészítésre rendesen akar használtatni, mi a' legforróbb naphévre tevés, vagy fűtött kemenczébe rakás által történik.

A' 15. ábra him pillangót, a' 16. pedig nőskét szemléltet; a' párosodás 12 óráig tart azután mint feljebb említettet, barna nedvet ereszt magától a' nőeske, 's azzal elkezd tojni. A' tojásozás 24 óráig tart; akkor megdöglök a' nő, de a' him még egyszer párosodhatik, ha más nőt talál, 's még hat nappal tovább él.

(Folytatása következik.)

Összehasonlított hegymagasságok. (Vége.)

A' harmadik osztályu tűzhányó hegyek földalatti belső tűz' erejének köszönhetik származásukat, melly a' föld' felületén kijárást igyeckszik nyitni. Ha ilyenkor a' tűz győzhetetlen akadályra talál, új hegy áll elő, de tűzhányás nélkül. Így emelkedtek a' tenger' közepén sziklák, mellyek közül némelyek néhány nap vagy esztendő mulva ismét elsüllyedtek, mások pedig előttünk ismeretlen okoknál fogva állandóul megmaradtak. Ha a' belső tűzgyuladás elég erős az általa képzett hegy' tetején áttörni, akkor a' vulkán egy kilövelléssel támasztott nyíláson, melly tölcsernek neveztetik, mindenféle anyagot, mint lávát, salakot, kő-

szént, bűdöskövet, sőt még vizet is, mellyben számtalan döglött hal találtatik, hány ki magából. Ezen hegyek igen magasak, 's a' belsejüket kiüregítő tűz' ellenére is folyvást tartó hóval fedvék.

Az eddig ismeretesekké lett vulkánok száma 195.

Európa' szárazán	1.
Az Európához tartozó szigeteken	12.
Amerika' szárazán	97.
Az Amerikához tartozó szigeteken	19.
Ásia' szárazán	8.
Az Ásiához tartozó szigeteken	58.

Áfrikában még egy vulkán sem találtott. A' kialudt tüzhányók' száma igen nevezetes. Gyakran csak a' láváról, tajték 's basaltkörül és salakról ismerszik meg a' tűz' munkálatjának maradványa, el lévén olyanokkal a' hegy' külseje lepye. A' tüzhányó hegyekben sem eredeti magnak nincs nyoma, sem talpgránit nem találtatik, hanem mindenütt másodszerű képződés, meszes foszlánkő 's egyéb a' savanyal pezsgő állomány.

Ásia' főhegyei.

1. Dhawala-Giri (Thibet)	26 — 27000 láb.
2. Jewahir, vagy Himalaya' foka (Jawahir Delhi' éjszaki részén)	25,260 —
3. Jamatura vagy Jumoutry	23,929 —
4. A' fekete fok	19,852 —
Számosb fok	23,000 — 24,700 —
és egy bérezzszorulat Thibethen (Gorval, Badunáth, Thibet)	17,454 —
5. Budjrai hegység	7,040 —
6. Petcha, vagy Hamar (Honan, Chinában)	19,704 —
7. Sochuda hegység, ugyanott	11,824 —
8. Melin hegység, ugyanott	7,695 —
9. Korea hegység (Korea, China)	4,110 —
10. Parmesan (Banca sziget a' chinai tengerben)	9,431 —
11. Moonakoah (Hawai, egyik a' sandwichszigetek közül)	16,890 —
12. Libanon, híres czédrus erdejiről, (Syria, az ásiái Törökországban)	8,936 —
13. Ararát, mellyen a' Nőe' bárkája megállott (Örményország az ásiái Törökországban)	10,600 —

15. Olymp vagy Keshish-dagh (Anatolia, az ásiái Törökországban)	11,400 láb.
16. Ida, híres a' Páris' itéletéről (Anatolia az ásiái törökségben)	5,443 —
17. Karmel (Palestina, az ásiái törökségben)	2,044 —
18. Tábor, a' dicsőülés' hegye (Palest. ásiái törökségben)	1,849 —
19. Ophir hegység (Sumatra sziget. az indiai tengerben)	12,791 —
20. Vulkán az Ophir hegység' déli részén (ugyanott)	11,452 —
21. Staliczkoi (Altai hegyláncza, Tátarországban)	10,618 —
22. Sea-View-Hill (Neu-Süd-Wales)	6,002 —
23. Bathurst (Roxburg, Neu-Süd-Walesben)	8,477 —
24. Cunningham hegység	462 —
25. Awatsa (vulkán Kamesatkában, ásiái Oroszországban)	9,006 —
<i>Amerika' hegyei.</i>	
26. Chimborasso (legmagasabb teteje az Andeseknek Quitóban)	20,136 —
27. Antisana vulkán (Andes, Quitóban)	17,952 —
28. Kotopaxi vulkán (ugyanott)	17,712 —
29. Hegyszorulat (ugyanott)	16,420 —
30. Sangai vagy Mecas vulkán (ugyanott)	16,060 —
31. Sinchulahua (Andes Quitóban)	15,420 —
32. Tunguragua vulkán (ugyanott)	15,222 —
33. Imbabura vulkán, melly kirohánásaikor halakat hány ki	8,412 —
34. Sz. Marthai Sierra Nevada (Andes Columbiában)	14,733 —
35. Duida vulkán (ugyanott)	7,932 —
36. Bergantin hegység (ugy.)	4,116 —
37. Kék hegyek Jamaikán	7,644 —
38. A' kénkő vulkán (Sz. Vinezent szigetén)	4,704 —
39. A' nyomoruság' hegye (Sz. Kristóf)	3,474 —
40. A' topienni láncz' teteje (egyesült státusok)	15,296 —
41. Sziklahegység (ugy.)	14,262 —
42. Agiochohook, vagy fejez hegyek (Uj-Hamshire az egyesült státusokban)	7,310 —

43. Alleghani hegység (egy. státusok)	2,800 láb.
44. Macskahegyek (Uj-York, egy. stat.)	2,815 —
45. Czukorsüveg (Arkansas, egy. stat.)	1,122 —
46. Patat hegyek (ugy.)	651 —
47. Ilyéshegy (Andes, Mexiko)	16,968 —
48. Popocatepetl vulkán (ugy.)	16,626 —
49. Jorullo vulkán (ugy.)	3,996 —

Áfrika' főhegyei.

50. Az abyssini hegyek' legmagasabb csuccsa	14,124 —
51. Tarenta Abyssiniában	7,319 —
52. Teneriffa fok (Teneriffa, Canári-sziget)	11,595 —
53. Ruivo fok (Madeira sziget)	5,790 —
54. Diána fok (Sz. Heléna sziget az atlanticumi Oczeanon)	2,692 —
55. Nieuweldt (Nieuweldtbai, déli Afrikában)	9,600 —
56. Ördöghegy a' kapnál (ugy.)	3,300 —
57. Egy vulkán (Bourbon szigetén)	7,363 —

Europa' főhegyei.

58. Mont-blanc (Álpesek)	14,806 —
59. Monte-Rosa	14,579 —
60. Mont-Cenis	10,752 —
61. A' nagy Sz. Bernáth	10,380 —
62. Simplon	9,372 —
63. Sz. Gothárd	8,319 —
64. Brenner (olasz Álpes)	9,063 —
65. Chasseral (Jura)	4,758 —
66. Monte viso (Álpesek ugy.)	11,623 —
67. Cimon (Apenninek Olaszor.)	6,347 —
68. Mont Perdu (Pyrenék Spany.)	10,518 —
69. Lomniczi tető (Karpátok, Magyar.)	8,316 —
70. Kriván csuecs (ugy.)	7,998 —
71. Ortel-csuecs (Tirolisban)	14,289 —
72. Mulacok (Spanyolorsz.)	11,081 —
73. Étna vulkán (Sziciliában)	10,281 —
74. Terglou (Krain, Ausztria.)	9,988 —
75. Panda (Uralhegy Oroszor.)	6,422 —
76. Olymp, Jupiter' lakja (Görögor.)	6,120 —
77. Vesuv vulkán (Nápolynál Olaszorsz.)	3,232 —
78. Hekla vulkán (Islandiáb.)	3,120 —
79. Stromboli (Lipari szigetek)	2,833 —

80. Vaocluse (Petrarka' lakjáról híres Franciaországban)	1,900 láb.
81. Gibraltar (Andalusia, Spanyolor.)	1,400 —
82. Montmartre, Párisnál	351 —
83. Ben-Nevis (Vernesshire, Skótzsiáb.)	4,164 —
84. Cairn-Gorm (Bausshire, ugy.)	4,000 —

Ezekhez függesztjük még számosabb helyek' és épületek' megnevezését, mellyek magasságuk miatt nevezetesek, vagy a' hozzájuk ragadt emlékezet által elhíresedtek.

a) Sz. Bernát kolostor (felül a' hómegyén)	8,519 láb.
b) Sz. Gothárd kolostor	6,031 —
c) Lúson tó	5,748 —
d) Luczerni tó	1,286 —
d) Genfi tó	1,195 —
e) Edinburgh	409 —
f) Sz.Pál főtemploma Londonban	338 —
g) Daba, Sulledj forrásnál Thibetben	14,924 —
h) Manasarova tó Thibetben	13,395 —
i) Milma kápolna a' Ganges' forrásánál	11,004 —
k) Azon pont, mellyig a' Kondor felemelkedik az Andesekben	19,363 —
l) A' legmagasabb pont, mellyet Gay Lussac' fellengérje elért	21,160 —
m) Long-Wood, Napoleon' háza sz. Helenán	1,849 —
n) Egiptom' piramisai	416 —
o) Azon magasság, meddig Humboldt és Bonpland a' Chimborassón feljutottak 1802.	17,919 —
p) Antisanai majorok, legmagasabb lakpontja az Andeseknek	13,435 —
q) Azon magasság, meddig a' fenyő tenyészik a' forró éghajlat alatt	11,794 —
r) Azon magasság, meddig egyéb fák tenyésznek a' forró éghajlat alatt	10,214 —
s) Qvito Éjszakamerikában	8,926 —
t) Real del Monte érczbányái Mexicóban	8,330 —
u) A' Niagara' vizesése Éjszakamerikában	648 —
v) Mexiko városa	7,050 —

At Atheni Akropolis.

Az athénei Acropolis.

Athéne, melyet a régiek dicséretére nem szorult városnak tartottak, mely tudományt, művészetet és vallást a földkerekség minden részeire kiterjesztett, Kristus e. 450 esztendővel mint Görögországnak első városa legszebb virágában állván, vad barbarok 's az idő által halomba omlesztatott, de most Otto király alatt ifjodva emelkedik fel, hogy széke legyen az ő uralkodásának, 's mind azon nagy tetteket elérni törekedjék, mellyeket a vitézségről bölcsességről és erényről emlékezetben hagyja a történet.

Athéne városa jelenleg egy szabad síkságon felemelkedő rendetlen házesoport. A' vár maga tartozék épületivel *Acropolisnak* nevezetik, mellynek képét itt közöljük. Ezen vár építettik most újra 's ékesítetik fel hajdani ragyogó diszeivel Otto király' és az utána következő uralkodók' lakhelyéül.

Athénének ezen várát nem lakták hajdan időben, hanem csak az Isteneknek vala szentelve, kik közt leginkább Minerva tiszteltetett. Ő volt a' város' védistennéje és szent asszonya, 's Phidias a' régi szobrászok' leghíresbike aranyból 's elefántesontból 40 lábnyi szoborban személyesítve állitá őt itt fel, hol tisztelétére a' szikla' közepén dóriai építményű templom állott vala, mellynek mostani romjait híven ábrázolja képünk. Ezen templom Minerva melléknevéről *Parthenon*-nak nevezetik. Nehány lépésnyire tőle éjszak felé a' város védistennéje Pallás' templomának romjai látszanak Erechtheus és Pandrosa nümpha' templomával egyetemben.

A' várba bemenetel pompás épülettel vala ékesítve, melly *Propylaernek* hivatott. Az építészetnek ezen remekjét Perikles alpolta volt 's egészen penteli fejr márványból ékes dóriai stylben építettett fel a' várbamenetel' szépitése 's fedezése végett. Egy egész esztendei jövedelemnél többbe került volt a' statusnak ezen pompás építmény. Az ezen pompás emlékből fenmaradott oszlopok képünk' előrészen szemléltetnek. Acropolis' emlékei 1677-ig maradtak fenn elég teljes épességükben, míg a' velenceiek' 's törökök' háborujában nagyobb részint elrontattak. A' törökök puskaportárrá változtatták a' régi épületeket, 's ezek álguztatván a' levegőbe vettet-

tek. A' mi még fenn vala a' szobrász mivekből, elhurcolták a' velenceiek, de vitel közben elvesztek.

Most már az új Görögország lassanként emelkedvén romjaiból, 's mintegy ébredezni kezdvén százados álmából, újra élednek azon nagy nevek, mellyeknek mindenikéhez édes és fellelkesítő emlékezet van ragadva. Mindenkinek hazája Görögország, mert mindenki onnan vette tudományát 's mindnyájan ott jártunk iskolába; mintegy boldog gyermeki aranykorára emlékezik az egész emberiség, ha Görögországnak hajdani virágzó idejére tekint vissza, mellyben serdületét vette, 's az egyeseknek, bár mi nemzetiek is, úgy látszik, saját eldődei voltak amaz erény' férjflai, kik a' legtökéletesebbé tettek egy hazát, 's kiket a' legtökéletesebb haza istenségre emelt; kik meggyújták a' tudományok' szövétnekét, 's felderíték a' világot az emberiségnek — kik mind örökké ideálji maradnak minden emberi tökélynek. És ki az, kinek keblét át ne hatná egy édes öröm, midőn az ideálok' hazáját valósággal látja előtűnni 's mintegy ismeretlen távolból ismét visszakikerülni, vagy mintegy ismét vissza költözni hozzánk olümpről az isteneket; — 's ki nem kívánna az új Görögországnak szerencsés előmenetelt!

V é r k e r e n g é s.

Conring Hermann 1629. és *de la Lue Sylvius Ferencz* taniták legelőször a' vér' kerengését. *Leuwenhoek'* vizsgálódásai kétségtelemné teszik azt, mert ő azt vette észre nagyító üvegen, hogy a' vérnek részei világos, átlátszó nedvből összecsomósodott apró setétveres golyócskákból állanak, 's ezek az arteriakon által a' test' külsejéhez gyorsan iramlanak, azután sokkal halkabban visszavonulnak az ereken a' közép pont felé. Egy oly golyócska' nagysága 25 ezerszer kisebb mint egy porszemé, 's az vétetett észre, hogy mindenik golyó más hatból van összetéve, mellyek közép pontjuk körül forognak. Azon utat, mellyet a' szívtől keresztül a' tudón ismét a' szivig tesz a' vér, kis kerengésnek nevezi a' physiolog, a' másik utat

pedig, melly a' szívtől a' nagy és minden kis ütér-ágazaton keresztül a' véreerek' ágaiba 's azokból a' nagy ürült véreeren a' szívhez vissza meglut a' vér, nagy kerengésnek.

Egy megállapodott idejű embernek minden érlüktetése négy lat vért viszen a' tüdőbe, 's így minden perc alatt 9 font 12 lat vér megyen oda, egy óra alatt pedig 18,000 lat, vagy 5 mázsa 62 1/2 font vér mozdítatik tovább, azaz, egy embernek egész vértömege (28 fontal vevén fel azt) egy óra alatt huszszor, 24 óra alatt pedig 482-szer rohantatik a' szíven keresztül.

Ép és nyugodt korunkban töbnyire egyenlő számu marad érlüktetésünk, mellyből a' szív ereje' mértékét, munkássága' szabadságát 's a' felüleg fekvő' erek' megtöltését lehet kiismerni; de mihelyt eszünk vagy iszunk, testileg mozgunk vagy lelkileg felindulunk, azonnal szaporodik, altunkban ellenleg kevesedik valamivel. Egyébiránt az ujszülött gyermeknél egy perc alatt körülbelöl 140-szer lüktet az ütér, esztendő gyermekeknél valami 120-szor, két-három esztendősnél mintegy 100-szor; később az ifju korig 90—95-ször, a' férjfiunál körülleg 70-szer, az öregnél 60-szor és kevesesbzer. A' nőnek rendszeren gyorsabb érverése valamivel mint a' férjfinak; a' kis embernek pedig több érütése szokott lenni. A' magasságok is nagy befolyással szoktak lenni a' vérkerengésre. A' Maladetta' teteje (egyik a' pyrenéi csuccok közül) valami 1735 bécsi öllel van magasabban a' tenger' színénél. "Az én erem itt, azt mondja *Vauquelin*, minekutána egy óráig jól kinyugodtam, 103-szor ütött egy perc alatt, néhány nap mulva azután csak 70 érütést számláltam a' völgyben. Ezen idomzat tökéletes összhangzathan van az ütér' nevedő hevének törvényével, a' mint az állaspontnak nevededik magassága; mert különböző hegymagosságokon téven vizsgálatokat vérkerengésemre nézve, mindennütt ez sült ki."

Az állatoknál szinte különbözik a' vérkerengés, 's az abból származó érütés; mert egy perc alatt a' gémnél 200, a' kakasnál és disznónál 140, a' galambnál 136, a' tengeri nyulnál 120, a' kacsánál 110, a' maeskánál 100, a' majomnál 90, a' kutyánál 90—100, a' kecskénél 72—76, a' békánál 68, a' kosnál 70

—79, a' lónál 32—38, a' számárnál 45—54, az ökörnél és tehennél 35—42 érütés számláltak.

Néhány nevezetes álmok.

Az emberi lélek még alvás alatt is szünetlenül munkál; 's ilyenkor álmokban foglalatokodik, mellyek az életet fentartják 's az embert halál' karjaiba rogyini nem engedik. Habár nem eszmél is mindenkor reá, de azért álmodik az ember; az álom nem mindig oly eleven, hogy eszméletbe jönne, de még is bizonyítja a' léleknek, soha sem pihenő, hanem szünetelen ható 's teremő erejét. De miféle okok azok, mellyeknél fogva álmainkra eszmélünk? Külsők és belsők; ha pedig erősek és élénkek, eszméletünkbe hatnak, 's tudjuk, hogy álmodtunk és mit álmodtunk. Külsők, a' testnek ágybéli helyzete, zörej, hangok, világ, esiklány, fülbe susogás és egyéb; belsők, részint képzeletek, indulatok, lelki szenvedélyek, részint a' test' bel állapotja, p. o. gyomorterhelés, emésztetlenség, rosszullét 's a' t. Ki nappal elevenen foglalatokodott valamivel, azt az álomba átviszi; a' mi reánk erősen hatott, azt elménkben főképen megtartjuk és álmodunk róla. Igen számosak azért az álom' okai, 's erre nézve mindenkinek saját világa van. Álmodáskor az ébrenlét' törvényeihez alkalmazkodik a' lélek; összeköti a' hasonlót, egykorut, ellenkezőt, a' térben együttlevőt, az ok és okozat által egybekötöttet, 's minthogy a' képzetű tehetség gátlanabbul és szabadabban hat alvásban mint ébres állapotban, változatosb anyagot teremt elő 's új egybekötéseket okoz; gyakran együtt látjuk álomban, mit valóságban, semmi emberi szem nem látott. De ki szorgosan vigyáz magára, sokszor bizonyosan megtudhatja álmainak eredetét; megismeri okát abban a' mivel foglalatokodik, 's átlátja, mi indítá azokat. Azonban vannak némelly jóslati álmok, mellyeknek igaz okai nem tudathatnak ki tüstént; de valyon nem lenne-e lehetséges, ha minden gondosan megvizsgáltatnék, mi körülöttünk, bennünk történik, 's nem találhatnánk e ki, miért álmodik valaki jövő betegségekről és történetekről, mellyek érhetendik? Mindennek van oka, 's nem kell nyugodnunk, míg minden

jelenetnek ki nem fürkésszük alapját; a' hasonlóságból rokonságra húzunk következtetést, 's a' jelen a' jövődönök kulcsa. Noha a' historia sok ily jósló álmot feljegyzett, csak azokból számolunk elő néhányat, mellyeket *Dr. Abercombe* az orvosok' számára irt derék philosophiájában előad, és mellyek természetileg is bizonyosan kifejthetők.

Egy *Edinburghtól* nem messze bizonyos faluban lakó pap, ezen városba ment 's egy fogadóba tért, hol meghála. Azt álmodá, tüzet lát, 's egyik gyermekét annak közepében. Ezen álm felriasztván, rögtön elhagyta *Edinburghot* és haza tért. Amyira érvén már, hogy házát láfhatta, valóban tüzben találta azt; sietett, 's még épen jókor érkezék meg egyik gyermeke' szabadítására, kit az ijedelem és zavar közt veszedelmes helyzetben felejtének.

A' következő még nevezetesebb álmot beszéli *Dr. Abercombe* mint tökéletes igazat. Egy dáma azt álmodá több ízben, hogy egy agg rokonát megölte fekete szolgája. Ez oly benyomást tön reá, hogy rokona' házához mene 's egy urat arra birt, következő éjszakán virasszon a' mellékszobában. Reggeli három óra felé topogást hall az ur a' lépcsőn, kimegy, 's a' fekete szolgát nagy rakás szemet hozni látja. Kérdvén tőle mit akar azzal, hirtelen és zavarodva felelé: asszonyánál akar tüzet gujítani, mi reggeli három órakor, nyár közepett, hihetetlen vala. Megkutatá tehát a' kosarat, 's a' szén alatt egy nagy kést találá.

Bizonyos *edinburghi* ember érdaganatban szenvedett térdén, melly miatt két jeles gyógyászt hiva tanácslóul. A' vagdalásra már nap határozatott. Mintegy két nappal azelőtt azt álmodá neje, hogy a' betegségben változás történt, azért semmi vagdalásra nincs szükség. Megvizsgálván reggel daganatját a' beteg, bámulva tapasztalá, hogy annak dobogása egészen megszűnt; egy szóval, maga a' természet eszközle gyógyulását. Nem-orvosoknak megjegyezni szükséges, hogy életér daganat' gyógyítása a' térden vágás nélkül, szerfelett ritka eset, mellyet hihetőnek majd soha sem tarthatni.

Gyakran fenhanggal is önkényt okozhatók az álmok. *Dr. Abercombe* egy esetet ad elő, mellyben ugyanazon hang egy időben a' férjnél és nejénél egyenemű álmot eszközle, tudnillik

hogy a' francziák *Edinburghnál* kötöttek ki, melly történet akkor köz rettegés' tárgya vala. De a' legjelesb példát ilyenemű álmra nézve ugyanazon nagy orvos említi, még pedig szemtanu' vallomása után. Ennek tárgya, ugymond *Dr. Abercombe*, egy tiszt vala az 1758. *Ludwigsburgba* küldött expeditioból, kivel bajtársai sokszor enyelegtek, mindenféle álmot előállíthatván nála. Csak fülébe kellett susogni, kivált ha ezt oly barátja tette, kinek szavát jól ismerte. Majd keresztül vitetett mind azon, mi egy összeveszésnél történik, melly párviadallal végződik, 's ha már a' felek egymásra akarának rohanni, pisztoly adatott kezébe, mellyet ő el-sütött és pattanására felébredt; majd egy hajószoba' padján találtatott aludva, hol elhítheték vele, kiesett a' hajóból, 's unszolák, hogy uszással segítse ki magát. Azonnal minden uszásmozgásokat elkövetett; azután mondaték neki, egy czápahal üldözi, 's kéretett, hogy merüljön viz alá élte' megtartása végett. Azon pillantatban oly erőködéssel tevé ezt, hogy a' padról lebukott a' hajószobába, 's igen megsértődvén, felébredt. A' tábornak *Ludwigsburgba* kiszállta után egykor barátjai sátorban találták aludva, 's úgy látszott, neheztel a' sok álgyzásért. Elhítheték vele, hogy ütközetben van, mellyen igen remegett 's mintegy el akart szaladni. Ez ellen előterjesztések tétettek neki, de egyszer'mind nevelék félelmét azáltal, hogy a' haldoklók' és sebesültek' nyögésit 's jajgásait utánazák, 's midőn kérdé, mit gyakran teve, ki esett el, legjobb barátait nevezgeték. Végre mondák neki, elesett a' hozzá legközelebb állott legény; ekkor hirtelen felugrott fektéből, kiszaladt a' sátorból, 's a' sátor kötelen keresztül esvén, a' veszedelemtől megmenekedett. Jegyzésre méltó körülmény volt e' mellett, hogy ily próbák után nem emlékezett világosan álmaira, hanem csak nyommasztási 's fáradsági homályos érzelme vala, 's azt szokta barátainak mondani, hogy bizonyosan pajzánkodtak vele.

Az idő' használása korunkban.

Ki a' világban szerencsésen elő akar menni, az idő' bölcs használásához igen kell értenie. Anyag az, mellyből életünk fonva van;

okosan használtatván sebes futásában, módot nyujt a' lélek' kiművelésére, minden nyereség' megragadására és vagyonunk' többletésére. Minden felől megsokasult most a' szinte keresők' száma, 's ha ki nem akar elnyomatni, belátással kell az időt használnia. Ki korább fel két másoknál, nyertes egészségében mint szerencséjében. Egy órával hamarabb elhagyni az ágyat mint máskor, annyi mint évenként 15 napot és öt órát nyerni. Ha ezek dolog napok, a' sokáig alvók mellett nagyon sokat nyerünk, mert az idő dologra való; az időt hasznosan kell eltölteni; ki minden órát bőlesen használ, mind vagyonában mind megelégtetésében nyer. Ifjuságától kezdve czélirányos munkássághoz szoktassa az ember magát, ki ezt cselekszi, annak kedv és öröm a' munka. Ki lelkét illőleg kiműveli, nem hanyéklodhatik, ésszel teremt és hat 's legkisebb időt sem enged hasztalan enyészni el.

Korunkban minden a' gyorságra és munkásságra van ki számítva. Most a' kereskedőnek egy év alatt sokkal több árun kell túl adnia, ha ugyan annyit akar keresni, mint 20 év előtt; a' földművesnek sokkal jobban kell művelnie szántó földjét, mint másszor, ha élni akar; a' tudósnak sokkal több és terjedtebb ismérétekkel szükséges birnia mint előbb, de azok alaposok, és közhasznúak is legyenek. A' házi atyának többet kell takarékoskodnia és dolgoznia mint hajdan, ha előre akar haladni, mikép' érhető pedig el e' czél máskép', mint az idő böles használása, czélirányosabb munkásság 's az éldeletek' nagyobb korlátozása által? Az idő oly anyag, mellyből boldogság és áldás szerethetik napjainkra is. Eszközt nyujt különösen jobb előmenetünkre; azért kevesebbet kell aludni, korább felkelni, derekasabban 's több ésszel dolgozni mint egyébként, használván a' tünékeny pillantatot; akkor az emberi élet, bár örökös küzdés minden nemű akadályokkal és nehézségekkel, gazdag forrása az öröme, elégtetésnek és boldogságnak.

N a p i ó.

- Majus' 10-kén 1809. *IV. Gusztáv* svéd király a' Stockholmban összegyűlt ország' rendei által Svédország koronájától 's kormányától, minden maradékival együtt, örökre megfosztatik.
- 11-kén 330. *Konstantin* császár Byzanczot felszenteli, 's nevével *Konstantinápoly*nak nevezi. — 1818. A' volt francia marsall *Bernadotte* Károly János, svéd királynak koronázatik és kenetik fel.
- 12-kén 1629. A' *tübeck-i béke* a' harminczévi háború' első szakaszának végét vet. — 1781. A' híres francia finantz-minister *Neker*, miután a' két száz esztendő óta hanyatló 's már végső veszélyre jutott statusjövödelmeket rendbe szedni igyekezett, öt évi hasztalan fáradsága után, a' sok nyilvános és alattomos akadályoknak engedni kényetvén, hivataláról lemond.
- 13-kán 1618. *Slawata* 's *Martinicz*, Mátyás császár' biztosai, a' prágai vár' ablakjaiból kivettetnek a' pártosok által; bajuk azonban nem lön, mert szerencsésökre egy ganajhalomra esének. Kezdeté a' harminczévi háborunak. — 1717. *Maria Theresia*, a' magyarok' feledhetlen anyja 's nagy királynéja születik.
- 14-kén 1799. *Jellachich* general a' francziákon *Hotze* alatt Sveitzban diadalmasodván, a' *Lucia*-szorosútát (*Luciensteig*) elfoglalja. — 1610. *IV. Henrik* francia király *Ravallac* által meggyilkoltatik.
- 15-kén 1809. *Napoleon*, Magyarország' egy részét elfoglalván, proclamatiókban a' magyarok' hűségét fényes igéretekkel igyekezik megtántorítani; felszólításait azonban mindenütt megvetéssel szagatta le a' hű nép a' falakról.
- 16-kán 1803. *Pétervár*' alapításának százados ünnepe legnagyobb pompával ületik meg.

P O Z S O N Y B A N,

ifj. Schmid Antal' betűjével és költségen.